

Wybrane czynniki warunkujące zachowanie się owiec podczas wypasu

**Daniel Chrupek, Barnaba Jaworski,
Roman Niżnikowski, Michał Marciniak**

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Katedra Szczegółowej Hodowli Zwierząt,
Zakład Hodowli Owiec i Kóz,
ul. Ciszewskiego 8, 02-786 Warszawa

Obserwacje wykonano podczas wypasu owiec rasy wrzosówka, prowadzonego w trakcie okresu wegetacyjnego na gruntach odłogowanych. Prowadzono je przez dwa lata na stadzie matek liczącym ok. 300 szt. Ocenie poddano wpływ wysokości lotu owadów oraz intensywność ssania przez jagnięta na zachowanie się matek.

SŁOWA KLUCZOWE: owce / wypas / zachowanie

Znajomość zachowania się owiec podczas wypasu może być pomocna przy organizacji pasienia oraz wyboru pory jego przeprowadzenia. Dotychczasowe prace krajowe skoncentrowane były na obserwacji długości dystansów, czasu oraz tempa przemieszczania się owiec podczas pasienia, w zależności od okresu wegetacyjnego [2, 3]. Okazuje się, że liczba czynników wpływających na zachowanie się owiec może być znacznie większa, o czym informowali również inni autorzy [1, 4, 5].

W niniejszej pracy prowadzono obserwacje owiec rasy wrzosówka podczas wypasu, podejmując próbę określenia ich reakcji na bodźce środowiska wynikające z wysokości lotu owadów oraz aktywności ssania matek przez jagnięta. Przyjęto, że lot jaskółek uzależniony jest nie tylko od zjawisk pogodowych, ale przede wszystkim od wysokości lotu owadów, na które ptaki te polują.

Materiał i metody

Badania wykonano w gospodarstwie indywidualnym, prowadzącym ekstensywny wypas owiec rasy wrzosówka w trakcie okresu wegetacyjnego na gruntach odłogowanych. Owce stada podstawowego, o liczebności ok. 300 matek, były wypuszczane na

Tabela – Table**Spis cech poddanych obserwacjom w trakcie badań**
Evidence of traits examined in the investigation

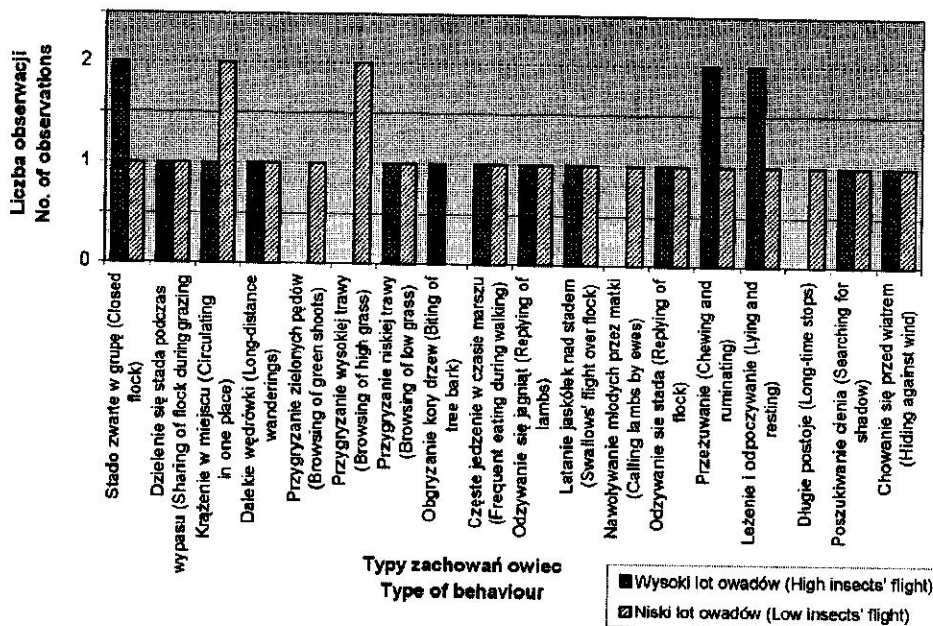
Zachowanie się owiec Type of sheep behaviour	Cecha analizowana tylko podczas obserwacji wysokości lotu owadów (liczba obserwacji) Trait analysed only during the observation of height of insects' flight (number of observations)	Cecha analizowana tylko podczas obserwacji intensywności ssania matak (liczba obserwacji) Trait analysed only during the observation of suckling intensity (number of observations)
Stado zwarte w grupę Joined flock	3	3
Dzielenie się stada podczas wypasu Splitting of the flock during grazing	2	2
Krażenie w miejscu Circulating in one place	3	3
Dalekie wędrówki Long distance wandering	2	2
Przygryzanie zielonych pędów Browsing of green shoots	1	3
Przygryzanie wysokiej trawy Browsing of high grass	2	3
Przygryzanie niskiej trawy Browsing of low grass	2	2
Obgryzanie kory drzew Biting of tree bark	1	1
Częste jedzenie w czasie marszu Frequent grazing during walking	2	2
Odzywanie się jagniąt Vocalisation of lambs	2	2
Nawolywanie młodych przez matki Calling lambs by ewes	1	1
Odzywanie się stada Vocalisation of the flock	2	2
Przeżuwanie Chewing and ruminating	3	3
Leżenie i odpoczywanie Lying and resting	3	3
Długie postoje Long-time stops	1	1
Poszukiwanie cienia Searching for shadow	2	2
Chowanie się przed wiatrem Hiding to avoid wind	2	2

tereny odłogowane o powierzchni ok. 50 ha, na których prowadzono obserwacje zachowania się owiec. Prowadzono je od maja do października, przez dwa lata. W trakcie okresu wegetacyjnego, z reguły w środku miesiąca, prowadzono trzydniowe obserwacje owiec w zależności od wysokości lotu jaskółek oraz faktu ssania matak przez jagnięta. Odnotowywano reakcje matak na wysokość lotu jaskółek – łącząc go z wysokością lotu owadów, oraz w zależności od intensywności ssania matak przez jagnięta. W tabeli przedstawiono listę cech, które odnotowywano w trakcie obserwacji. Każdorazowo odnotowywano fakt stwierdzenia poszczególnych rodzajów zachowania się matak, przedstawiając wyniki tych zestawień na wykresach.

Wyniki obserwacji prowadzonych w ciągu dwóch lat przedstawiono łącznie na wykresach 1 i 2, w zależności od obserwowanych równocześnie zjawisk towarzyszących (ssanie jagniąt, niski lot owadów). Na podstawie analizy tych wykresów sformułowano wnioski z przeprowadzonych obserwacji.

Wyniki i dyskusja

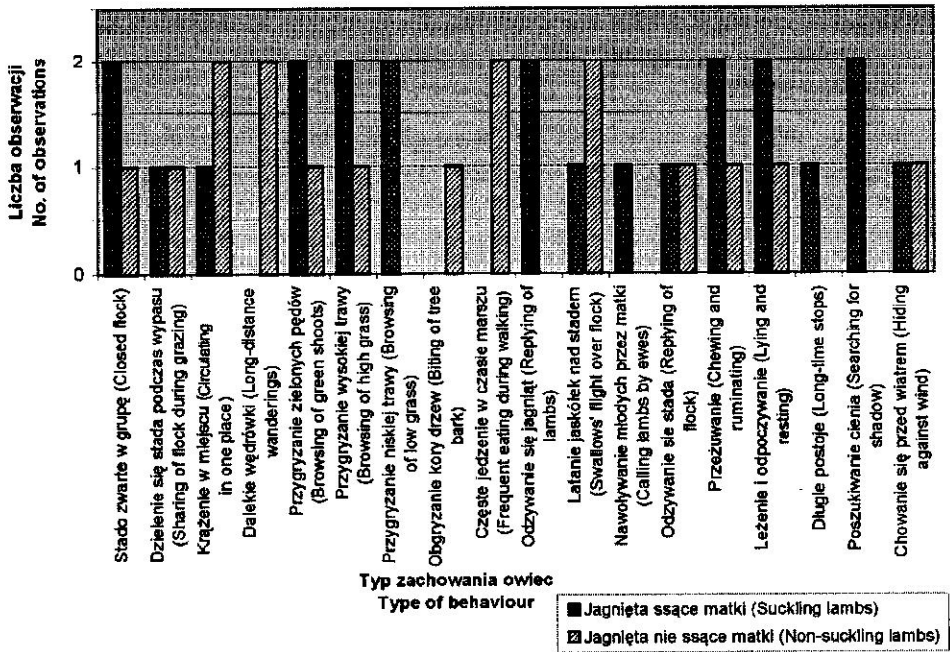
Wyniki obserwacji zachowania się owiec na pastwisku w warunkach wysokiego i niskiego lotu owadów zostały przedstawione na wykresie 1. Przy niskim locie owadów można było zaobserwować tendencje do krążenia stada w miejscu, przygryzanie zarówno świeżych, zielonych, jak i wysokich pędów trawy, częste nawoływania jagniąt przez

Wyk. 1. Zachowanie się owiec na pastwisku wobec wysokiego lub niskiego lotu owadów
Fig. 1. Behaviour of sheep on the pasture in relation to the height of insects' flight

matki oraz długie postoje. Z kolei w przypadku wysokiego lotu owadów stado miało tendencje do zbijania się w grupę, często obgryzało korę drzew, zajmowało się przeżuwaniem oraz odpoczynkiem. W odniesieniu do pozostałych cech nie dało się zauważyć preferencji zachowania w zależności od wysokości lotu owadów. Obserwacja ta jest o tyle interesująca, że lot owadów na ogół związany jest z pogodą – im wyższy, tym pogoda lepsza i na odwrót. Warunki pogodowe z kolei wpływają na długość pokonywanych dystansów w ciągu doby oraz tempo przemieszczania się owiec [2, 3].

Na wykresie 2 przedstawiono wyniki obserwacji owiec karmiących lub nie karmiących jagnięta. Karmienie jagniąt odbywało się z reguły wtedy, gdy stado było zwarte w grupę, zajmowało się przygryzaniem pędów trawy bez względu na wysokość ich odrostu, w trakcie przeżuwania lub odpoczynku, podczas długich postojów i na ogół

Wyk. 2. Zachowanie się owiec na pastwisku wobec jagniąt ssących lub nie ssących matki
 Fig. 2. Behaviour of sheep on the pasture in response to the incidents of suckling by lambs

w miejscach zacienionych. W trakcie okresu, w którym matki nie zajmowały się karmieniem jagniąt, krążyły w miejscu, a także wykonywały dalekie wędrówki, obgryzały korę drzew, posilały się w trakcie dalekich marszów. Karmienie jagniąt na ogół związane było z dość aktywnym wypasem. Owce dążyły do pobierania runi pastwiskowej, jak też zajmowały się przeżuwaniem, karmiąc potomstwo tylko w krótkich przerwach. Generalnie brak w otoczeniu matek jagniąt, które należy karmić, prowadził do bardziej

spokojnego żerowania, w trakcie którego maciorki pozwalały sobie na dalsze wędrówki oraz więcej czasu przeznaczaly np. na ogryzanie kory drzew. Wskazuje to na możliwość szerszego wykorzystywania maciorek do wypasu na gruntach odłogowanych, co powinno mieć miejsce głównie po odsadzeniu jagniąt [1, 2, 3, 4].

Generalnie dało się zauważyć dość zróżnicowane tendencje zachowania się stada owiec w zależności od obserwowanych czynników. Większy zakres reakcji stwierdzono w przypadku, gdy maciorki opiekowały się jagniętami, aniżeli w przypadku zróżnicowanej wysokości lotu owadów. Ponadto w trakcie wysokich lotów owadów stado zachowywało się znacznie spokojniej, więcej czasu poświęcało na odpoczynek i przeżuwanie. Mimo to stwierdzić można, że wysokość lotu owadów, mająca znaczny związek z warunkami pogody, nie wpływała w dużym zakresie na zachowanie się matek.

Wyniki przeprowadzonych obserwacji upoważniają do przedstawienia następujących podsumowań:

- wysokość lotu owadów wpływała w niewielkim zakresie na pojawianie się symptomów niepokoju w stadzie, które występowały w znacznie mniejszym zakresie w przypadku lotu wysokiego;

- stan karmienia jagniąt prowadził do wykazywania przez matki znacznie większej aktywności, zarówno żerowej, jak i opiekuńczej, podczas ograniczonego terytorialnie wypasu, ze względu na ich niechęć do dalekich wędrówek;

- brak obecności karmionych jagniąt prowadził do wykazywania przez maciorki skłonności do dalekich wędrówek i zainteresowania niekonwencjonalnymi paszami (kora drzew), co wskazuje na możliwości wykorzystania takich owiec do pielęgnacji krajobrazu oraz wypasu nieużytków.

PIŚMIENNICTWO

1. ĆWIKŁA A., GAWEŃKI J., ŁUCZAK W., NOWAKOWSKI P., PIASECKI M., 1999 – Wypas zwierząt jako czynnik ograniczający rozwój zakrzaczeń na górskich użytkach zielonych. *Zeszyty Naukowe AR Szczecin* 197, 63-66.
2. GROBEREK J., NIŻNIKOWSKI R., SOSIŃSKA K., MARCINIEC M., 2003 – Żerowanie polskich wrzosówek wypasanych na terenach odłogowanych w trakcie sezonu wegetacyjnego. *Acta Agrophysica*, 441-446.
3. GROBEREK J., WRÓBLEWSKA L., JAWORSKI B., NIŻNIKOWSKI R., PFEFFER E., 2003 – Charakterystyka składu botanicznego porostu na gruncie odłogowanym, poddanym eksten-sywnemu wypasowi owiec. *Roczniki Naukowe Zootechniki* 30, 1, 105-112.
4. NOWICKI B., ZWOLIŃSKA-BARTCZAK I., 1983 – Zachowanie się zwierząt gospodarskich. PWRiL, Warszawa.
5. ROGALSKI M., 1977 – Zagadnienia zachowania się zwierząt w warunkach żywienia pastwis-kowego. *Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu* 78, 5-39.

Daniel Chrupek, Barnaba Jaworski, Roman Niżnikowski, Michał Marciniak

Effects of selected factors on grazing behaviour in Wrzosówka sheep

S u m m a r y

Grazing behaviour of Wrzosówka sheep was monitored during the vegetation period on the wasteland area. The research was conducted for 2 years on the flock containing 300 ewes. Effects of the height of insects' flight and the intensity of suckling by lambs on the grazing behaviour of ewes were examined. The height of insects' flight slightly affected the appearance of nervousness in ewes. However, the state of nervousness was observed on lower level in case of the great height of insects' flight over the flock. During the suckling period ewes were more active in both grazing and carrying behaviour. This state was probably linked with keeping the safe distance from the farm buildings, which in consequence limited the pasture area. Absence of suckling lambs tended ewes to make the long-distance wanderings and being interested in non-conventional fodder (e.g. tree bark). That may indicate the possible use of such sheep in landscape conservation and wastelands' grazing.